Veliaht Selman ve Suudi Arabistan'ın Geleceği

Suudi Arabistan'da büyük bir reformcu olma iddiasıyla ipleri eline alan Prens Muhammed b. Selman, ekonomik ve toplumsal anlamda bazı reformlara imza atmış gibi görünse de ülkedeki durum birçok soru işaretine neden oluyor. Prensin aile içinde ve dışında olası rakiplerinin neredeyse tamamını tasfiye etmesi, Suudi Arabistan'ın geleceği ile ilgili ciddi kaygıları getiriyor. Üstelik son olarak tanınmış gazetecisi Cemal Kaşıkçı'nın İstanbul Suudi Arabistan Başkonsolosluğu'na girdikten sonra ortadan kaybolması, Suudi Arabistan'daki modernleşme hamlelerinin demokratik ve insancıl bir içerikten ziyade, makyaj amaçlı bir süreç olduğu yönündeki kuşkuları derinleştiriyor.

2015 yılında Suudi Arabistan'da Kral Abdullah'ın vefatı ile başlayan yeni süreç, son derece muhafazakâr ve tutucu olan Krallık açısından ciddi yenilikler getirdi; öyle ki bu durum ülke içindeki siyasi ve ekonomik dengeleri sarsan bir boyut kazandı. Modern Suudi Arabistan'ın kurucusu olan Kral Abdulaziz el-Suud, ülkenin kozmopolit yapısını çok iyi biliyordu. Suud ailesinin aslen Necidli olması ve ülkede aileyle ilgili doğal kabilecilik ve bedevi kültürü kaynaklı dinamikleri iyi okuyan bir isim olan Kral Abdulaziz, İngiltere gibi yabancı kuvvetlerle olan ilişkileri bir yana bırakılacak olursa, ülkesinde mevcut dinî, sosyal ve ekonomik dengeleri herkesi memnun edecek şekilde paylaştırmayı başarmıştı.

Kral Abdulaziz el-Suud, ülkenin sahip olduğu bu yapıyı dikkate alarak yaptığı dizaynda, Suudi devletini bir yandan modernleştirmeye çalışırken bir yandan da kabilevi ve aşirete dayalı güç odaklarını devlete entegre etmek için uğraşmıştı. Bunun için de Necid, Hicaz ve ülkenin bütüne entegre edilmesi zor bölgelerindeki kabilelerle evlilik yoluyla akrabalık ilişkileri kurdu. Kral, güçlü bir dinî hegemonyayı temsil eden Muhammed b. Abdulvehhab'ın ailesiyle ilişkilerini devam ettirirken aynı zamanda siyasal güç potansiyeli taşıyan Reşidiler, Hüseyniler, Beni Halid ve Şammar gibi aşiretlerle de ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Kral Abdulaziz, kurulan modern Suudi Arabistan'da siyasal hâkimiyetini sağlamlaştırmak için onlarca stratejik evlilik yaptı ve bu evliliklerinden de çok sayıda çocuğu oldu. Akrabalık ilişkileri dolayısıyla 15 büyük aşiretin çoğu ile iyi ilişkiler kuran Kral Abdulaziz, bu sayede birçok isyancı kabile ve Suud Hanedanı'nın hâkimiyetini sorgulayan veya kabul etmeyen kesimlerin devlete tabi olmasını sağladı. Süreç içerisinde bu gruplardan isimler devletin çeşitli kurumlarında görev almaya başladı.

Kral Abdulaziz'in aşiretlerle akrabalık üzerinden ilişki kurma siyaseti başarılı olmuştu. Krallık, kısa zamanda aşiretler üzerinden gelebilecek olası isyan ve başkaldırıları Reşidi ailesi hariç bertaraf etmişti. Reşidiler Suudi Arabistan'da tarihsel olarak Suud ailesine karşı Osmanlı devleti ile birlikte hareket eden bir aile olarak biliniyor. Irak sınırında ve Irak'ın birçok bölgesinde yerleşik durumda olan ve etnik anlamda Suud Hanedanı'na her zaman mesafeli duran Reşidi ailesi, özellikle Hicaz'ın hâkimiyetinin kendi hakkı olduğuna inanıyordu.

Ancak ilerleyen süreçte güçlü aile bağları için aşiretlerle kurulan bu akrabalık ilişkileri, zamanla Suudi Hanedanı'na ait devasa bir aile ve krallık makamına yükselmeyi bekleyen birçok prens arasında ihtilafların ortaya çıkmasına sebep oldu. Ülkedeki aşiretler arasında prensler üzerinden güç ve hâkimiyet arayışları başladı.

Suudi Arabistan'da devletin desteklediği ve bizzat ittifakta olduğu Muhammed b. Abdulvehab'ın ailesi olan Al-i Şeyh (El-Şeyh ailesi) dışında, dinî hareketler ve muhafazakâr düşünürler mevcudiyetlerini devam ettirdi. 1937 yılında Zahran bölgesinde keşfedilen petrol yatakları sayesinde sağlanan ekonomik ve sosyal kalkınmayla bu ailelerin etkisi zayıflatılmaya çalışılsa da söz konusu dinî hareketler, etnik hüviyetlerini koruyarak Suud Hanedanı'nın kurduğu devletle barışık, hassas bir dengede mevcudiyetlerini korumayı başardılar.

Suudi Arabistan, başta eğitim olmak üzere kültürel ve toplumsal anlamda modernleşme sürecini başlatmış olsa da ülkenin toplumsal gerçeği olan muhafazakâr ve tutucu taban varlığını her zaman korudu ve Kral Abdulaziz'in vefatından sonra yerine geçen oğulları da benzer politikalarla ülkenin günümüze kadar istikrarlı bir şekilde gelmesini sağladılar. Önce Kral Suud b. Abdulaziz daha sonra modern Suudi Arabistan'ın ikinci kurucusu olarak kabul edilen Kral Faysal b. Abdulaziz (1964-1975), ülkede daha özgür ve modern bir devlet yapılandırmasına gitti. Faysal döneminde Suudi Arabistan'da birçok askerî, kültürel, ekonomik ve toplumsal kurum inşa edildi. Kral Faysal, başta Filistin meselesi olmak üzere Mısır ve Suriye'de baskı altında olan çok sayıda İslami gruba ülkesinde serbest hareket etme imkânı sağladı. 1976'dan 2005 yılına kadar hüküm süren Kral Halid ve Kral Fahd'dan sonra, Suudi Arabistan'ın başına

gelen Kral Abdullah b. Abdulaziz döneminde de ülke önemli bir reform sürecinden geçti. Çarpık modernleşme sürecini bir şekilde rayına oturtmaya çalışan Kral Abdullah'ın vefatı üzerine yönetime gelen Kral Selman'ın ilk döneminde de her ne kadar Kral Faysal benzeri icraat ve reformlara imza atılması beklense de oğul Muhammed b. Selman'ın teamül dışı yükselişi, Suudi Krallığı'nı hem etnik hem de dinî anlamda çeşitli risklerle karşı karşıya bıraktı.

Hızlı yükselişi ve onunla ilgili özellikle Batı medyasında yapılan PR çalışmalarına rağmen Prens Muhammed b. Selman'ın icraatları, ülkenin aşiret ve dinî gruplara dayalı hassas dengelerini bozmaya başladı. Bugün Kraliyet ailesi içindeki tasfiyeler ve teamül dışı uygulamalar, ülke için ayrı bir istikrarsızlık meselesi haline geldi. Kraliyet ailesi içinde hatırı sayılır bir saygınlığı olan Veliaht Prens Muhammed b. Nayif'in azledilmesi, vefat eden Kral Abdullah'a yakın bürokratların ve akrabalarının görevden alınması, ardından Velid b. Talal gibi Kraliyet ailesinin önemli birçok prensinin tutuklanması, söz konusu hassas dengeleri sarsıcı diğer gelişmeler oldu.

Bugün, Muhammed b. Selman yalnız aile içindeki olası rakiplerini değil Suudi Arabistan devletinin istikrarlı bir şekilde varlığını sürdürmesini sağlayan dinî gruplar ve şahsiyetlerle iyi geçinme ve onları sisteme entegre etme siyasetini de terk etmiş görünüyor. Ülkede 2017 yılından itibaren birçok meşhur âlim ve davetçi tutuklandı. Bu da Suud toplumunda ciddi rahatsızlıkların ortaya çıkmasına sebep oldu. Zira Suudi Arabistan'da bir kişi veya bir âlimi tutuklamak, sadece meselenin hukuksal boyutunda suçun şahsiliği ilkesi ile sınırlı değildir. Söz konusu kişilerle ilgili suç veya masumiyet karinesi bir yana bırakılacak olursa Suudi Arabistan'da bir kişinin gözaltına alınması, yalnız kişiyi değil aynı zamanda şahsın ait olduğu aile ve aşireti de yakından ilgilendiren bir konudur. Bu da sebepsiz yere aşireti veya güçlü aileleri de hedef tahtasına koymak anlamına gelmektedir.

Dış politikada Yemen ve Suriye gibi kriz bölgelerinde de ciddi hatalar yapan 32 yaşındaki Prens Muhammed b. Selman, ülkenin güvenlik aygıtlarını kontrolü altına alarak Yemen'den muzaffer bir kral olarak tahta çıkmayı planlasa da bu hesapları tutmadı. Yemen meselesi Suudi Arabistan'ı ekonomik olduğu kadar özellikle doğu ve güney bölgelerinde de ciddi risklerle karşı karşıya bıraktı.

Prens Selman sık sık Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) yönetici sınıfı ile bir araya geliyor. BAE, ekonomik ve fiziki gelişmişlik bakımından ileri düzeyde sayılsa da ülkede toplumsal ve siyasal bir çoğulculuktan bahsetmek mümkün değil. Hiçbir muhalif yapılanmaya izin vermeyen BAE siyasal sistemi, ekonomik anlamda sağlanan refahla dünyada mevcut siyasi yapılar arasında istisnai ve ilginç bir örneklik oluşturuyor. Bu noktada akla gelen soru ise, Batı dünyasının tam desteğini ve İsrail'in de onayını alan BAE'nin modernleşme ile siyasal katılımcılık arasında kurduğu ilişkinin bir benzerinin Suudi Arabistan'da uygulanması olasılığının ne kadar mümkün olduğu?

Muhammed b. Selman'ın modernleşme ve sistemin modernize edilmesi meselesinde BAE'yi önemli bir örnek olarak gördüğünü şüphe yok. BAE yöneticileri ile olan şahsi ilişkileri yanı sıra açıkladığı "NEOM" ve "2030 Vizyonu" gibi projeler, Prens Selman'ın açık bir şekilde Dubai ve Abu Dabi gibi şehirlere özendiğini gösteriyor. Ancak BAE'deki siyasi ve ekonomik sistemi Suudi Arabistan'a uyarlamayı planladığı anlaşılan Selman'ın yukarıda zikredilen dinî, toplumsal, ailevi-aşiret ve ekonomik sebeplerden dolayı bunu başarmasının oldukça zor olduğunun da ifade edilmesi gerekiyor. Halkın, aile içindeki grupların ve çeşitli dinî güçlerin siyasal temsiliyetinden yoksun, fiziki olarak modernize edilmiş bir Suudi Arabistan'ı yönetmek kolay olmadığı gibi, bu durum ülkenin istikrarını ve varlığını da olumsuz etkiliyor.

Özetle Muhammed b. Selman'ın Suudi Arabistan'da BAE modeli bir siyasal yönetim ikame etmesi hiç kolay değildir. Bu uğurda muhalif olsun veya olmasın ülkenin dinî, aşiret-ailevi ve ekonomik güç odaklarının topyekûn tasfiye edilmesi de ülkede ciddi güvenlik riskleri ortaya çıkaracaktır.